

Asia: VN/24201/2023

Lausuntopyyntö rangaistuksen määräämistä koskevasta HE-luonnoksesta

Rikoksen tekeminen osana rikollisverkoston toimintaa

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Yleisesti

Sisä-Suomen poliisilaitos yhtyy esitysluonnoksessa todettuun sen osalta, että nuorten rikollisuuteen liittyy olennaisesti rikosten tekeminen ryhmässä. Sisä-Suomen poliisilaitos kuitenkin toteaa, että vaikka nuorten yhteenliittymät ovatkin yleensä lyhytkestoisia ja rakenteeltaan löyhiä, eikä rikollinen toiminta tyypillisesti ole kovin suunnitelmallista, tavoitteellista ja toistuvaa, rikolliseen toimintaan syyllistyviä nuorison yhteenliittymiä on kuitenkin monen laatuista ja myös sellaisia, joiden toiminnassa rikollinen toiminta, väkivallan käyttö ja sillä uhkaaminen sekä rikosmyönteinen asenne korostuvat selvästi. Se, milloin jokin yhteenliittymä muodostaa varsinaisen katujengin, onkin siten kohtuullisen vaikea määrittää ja siksi edellytyksiä rikollisverkoston määritelmälle ei tule sitoa lailla tai sen esitöillä liian tiukkoihin raameihin.

Rikollisverkoston määritelmä

Sisä-Suomen poliisilaitos toteaa yleisesti olevan hyvä ja ehdottoman tarpeellista, että uudistus sisältää nimenomaisen määritelmäsäännöksen rikollisverkoston osalta. Eritysluonnoksessa on pyritty ottamaan kantaa siihen, mitä edellytyksiä rikollisverkostoksi katsomiseksi edellytetään ja, kuinka se eroaa esimerkiksi järjestäytyneestä rikollisryhmästä. Sisä-Suomen poliisilaitoksen näkemyksen mukaan esitysluonnoksessa on kuitenkin edelleen tiettyjä haasteita ja tulkinnallisia ongelmakohtia, joita olisi syytä selvittää lisää.

Haasteet vertaamisessa järjestäytyneeseen rikollisryhmään

Esitysluonnoksen perusteella lainsäätäjän ilmeisenä tarkoituksena on ollut rikollisverkoston määritelmää kuvaillessaan ottaa vertailukohdaksi - sinänsä ymmärrettävästi - järjestäytynyt rikollisryhmä. Tätä selventäessä esitysluonnoksessa on useilta kohdin tyydytty viittaamaan järjestäytyntä rikollisryhmää koskevaan hallituksen esitykseen (esim. sivut 40-41).

Sisä-Suomen poliisilaitos katsoo, että lainsäätäjän tarkoituksen ilmentäminen edellä kuvatulla tavalla on omiaan aiheuttaa sekaannusta ja tulkintaongelmia uuden määritelmän soveltamistilanteissa. Selvä riski on, että tosiasiasa olemassa oleva järjestäytyneen rikollisryhmän määrittelemistä koskeva oikeuskäytäntö muovaa rikollisverkoston määrittelemistä tulevaisuudessa niin, ettei se vastaa lainsäätäjän uudistuksen tarkoitusta. Liian avoin ja / tai läheinen rikollisverkoston määritteleminen järjestäytyneen rikollisryhmän avulla on omiaan johtamaan esitutkintojen ja oikeudenkäyntien pidentymisen sekä mahdollisesti vuosia kestävään oikeustilan epävarmuuteen.

Nykyisen lainsäädännön järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmä ja sitä koskevat näyttöedellytykset ovat Sisä-Suomen poliisilaitoksen näkemyksen mukaan muovautuneet oikeuskäytännössä aivan liian korkeiksi ja kohtuuttomiksi. Rikosprosessissa edellytetään esitettäväksi näyttöä sellaisista säännöksen edellyttämistä seikoista, joiden saaminen ja hankkimien - järjestäytyneiden rikollisryhmien epäilemättä sen myös tietäen ja toimintatavoissaan huomioon ottaen - on erittäin vaikeaa, jollei mahdotonta. Sisä-Suomen poliisilaitos katsookin vuosien kokemukseen ja oikeuskäytännössä saatuihin ratkaisuihin viitaten, että syy siihen, miksi järjestäytyntä rikollisryhmää koskevan koventamisperusteen soveltaminen tuomioistuimissa on suhteellisen harvinaista, johtuu nimenomaisesti edellä mainitusta - ei niinkään siitä, etteikö tosiasiallisesti useat eri rikokset olisi tehty osana järjestäytyntä rikollisuutta siten kuin lainsäätäjä alun perin on aikanaan tarkoittanut.

Sisä-Suomen poliisilaitos näkee esitysluonnoksen haasteena sen, että mikäli uuden rikollisverkoston määritelmä perustuu liiaksi olemassa olevan järjestäytyneen rikollisryhmän oikeuskäytännön kautta muovautuneeseen määritelmään ja siihen vertaamiseen, uuden rikollisverkoston määritelmän täyttymiseltä tullaan tosiasiasa edellyttämään hyvin lähelle samaa, kuin mitä järjestäytyneeltä rikollisryhmältä nyt edellytetään. Sisä-Suomen poliisilaitos kiinnittääkin huomiota siihen, vastaako tämä lainsäätäjän tosiasiallista tarkoitusta katujengirikollisuuteen ja muuhun rikollisverkostotoimintaan tehokkaaksi puuttumiseksi?

Toisin kuin esitysluonnoksesta ja sen laatimishetken tilanteesta voisi päätellä, olemassa olevan lain järjestäytyneen rikollisuuden määritelmä ja sen edellytykset ovat tosiasiasa usein hyvin vaikeasti sovitettavissa katujengirikollisuuteen. Esimerkiksi toisessa esitysluonnoksessa mainituista tapauksista - poliisin näkökannan mukaan selvistä merkeistä ja esitetystä selvityksestä huolimatta - katujengin ei katsottu olleen järjestäytynyt rikollisryhmä (ks. Hki HO ratkaisu 13.6.2024, tuomionumero 24/125924). Ratkaisussa hovioikeus alensi vuosilla kärjäoikeuden antamia tuomioita.

Sisä-Suomen poliisilaitos katsookin perustelluksi, että uusi rikollisverkoston määritelmä ja sen täyttymisen edellytykset määriteltäisiin yksiselitteisesti vain uuden lain esitöissä ilman viittauksia järjestäytyneeseen rikollisjärjestöä koskeviin esitöihin ja tosiasiaa siis sen johdosta myös järjestäytyntä rikollisryhmää koskevaan varsin monimuotoiseen ja ongelmalliseen oikeuskäytäntöön.

Esitysluonnoksen eri yhteenliittymien aste-erojen ongelmallisuus

Esitysluonnoksessa mainitun lisäksi Ruotsista julkisuuteen kantautuneiden ja poliisin käytännön työstä saatujen tietojen perusteella katujengirikollisuuteen liittyvät toimintatavat poikkeavat joltain osin olennaisesti ja entistä negatiivisemmin Suomessa jo vakiintuneiden ja tunnettujen tunnuksellisten järjestäytyneiden rikollisryhmien toimintatavoista. Esimerkkinä todettakoon, että uudemmissa rikollisverkostoissa vakavankin väkivallan käyttökynnys on poliisin havaintoihin perustuen selvästi matalampi ja sitä kohdistetaan kaihtamatta myös varsinaisen verkoston toiminnan kannalta täysin ulkopuolisiin, esimerkiksi huumevelallisen lähipiiriin ikään tai sukupuoleen katsomatta.

Viranomaisilla tulee olla oikeusvaltiossa riittävän tehokkaat vaikutuskeinot tällaisiin erittäin vakavina pidettäviin rikollisryhmien toimintatapoihin. Edellä mainitusta johtuen Sisä-Suomen poliisilaitos katsookin, ettei esitysluonnoksesta ymmärrettävälle eri yhteenliittymien eräänlaisille "aste-eroille" koventamisperusteen soveltamistilanteessa rangaistuksen mittaamisvaikutuksineen ole perusteita. Määriteltiinpä siis jokin yhteenliittymä järjestäytyneeksi rikollisryhmäksi tai uuden määritelmän mukaiseksi rikollisverkostoksi, menettelyn moitittavuudella ja siten koventamisperusteen soveltamisen vaikutuksella rangaistuksen mittaamiseen ei tulisi olla lähtökohtaisesti mitään vaikutusta.

Esitysluonnoksen kuvailujen tulkintaongelmia:

Esityksessä on useissa kohdin käytetty esimerkiksi yhteenliittymää selitettäessä hyvin abstraktille tasolle jääviä kuvailuja. Tästä esimerkkinä mainittakoon jäsenyyttä käsittelevä kohta (s. 40) "jossain määrin epämääräisempi, kuin järjestäytyneessä rikollisryhmässä." Se, mitä tällä tarkoitetaan ja mikä tulee olemaan riittävänä pidettävä selvityksen kynnys, jää epäselväksi.

Katujengien rakenne ja esimerkiksi jäsenyyden muotoutuminen - jos sellaista voidaan edes kuvailla tapahtuvaksi jollakin tarkalla hetkellä - poikkeaa esitysluonnoksesta ilmenevästi keskeisellä tavalla järjestäytyneistä rikollisryhmistä yhteenliittymien toiminnan, toimintaan osallistuvien henkilöiden vaihtelevuuden ja ylipäättään katujengi-ilmiöön liittyvien moninaisten ja vaih-televien ominaispiirteiden johdosta.

Epäselvyyksien välttämiseksi Sisä-Suomen poliisilaitos katsoo, että sen sijaan, että esimerkiksi jäsenen määrittämistä yksittäistä rikollisryhmää arvioitaessa jätetään tulkinnanvaraisten abstraktioiden varaan, esityksessä todettaisiin selvästi, ettei koventamisperusteen soveltaminen edellytä sen selvittämistä, onko juuri jokin henkilö jäsenyyden täyttävä jossakin rikollisryhmässä vai ei. Riittävänä määritelmän täyttymisen osalta tulisi olla se, että jonkin henkilön on näytetty objektiivisen selvityksen perusteella osallistuneen jollakin tavoin tietyn rikollisverkostoksi katsottavan yhteenliittymän toimintaan tai selvästi tukeneen tällaisen yhteenliittymän toimintaa.

Edelleen esitysluonnoksen lause (s. 40) " Kyse ei siten ole pelkästään ryhmästä yksilöitä, jotka hyödyntävät toisiaan tietyn yksittäisen rikoksen tai rikosten tekemisessä" on varsin tulkinnanvarainen ja oikeusvarmuuden kannalta ongelmallinen. Lauseen tulkintatapoja voi olla katsantokannasta riippuen useita. Sisä-Suomen poliisilaitos toteaa kuitenkin, että lause sopii nimenomaisesti esimerkiksi katujengien toimintatapaan ja metodeihin. Sisä-Suomen poliisilaitoksen käsityksen mukaan mainittu lause tulee siis hyvin todennäköisesti johtamaan jo järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevissa oikeustapauksissa vakiintuneeseen väitteeseen siitä, että huolimatta yksilön näytetystä vahvasta sidoksesta johonkin yhteenliittymään, yksilö tai yksilöt tulevat väittämään säännönmukaisesti rikoksen tehdyksi "omissa nimissään" ja vain yksilönä tai yksilöinä.

On notorisesti ja poliisin käytännön toimintakokemuksen perusteella selvää, että jollei jollakin yksittäisellä teolla sen nimenomaisen erityisluonteen (esimerkiksi omalla loma-ajalla tapahtunut liikennerikos) ole osoitettu mitään liitosta yhteenliittymään toimintaan, rikollisverkostoon tai -ryhmään kuulumista käytetään lähes poikkeuksetta tavalla tai toisella hyödyksi rikosten tekemisessä. Esimerkiksi jo pelkkä tietoisuus rikoksen suorittajan kuulumisesta tai yhteyksistä rikollisverkostoon, jonkin ulkoisen merkin näkyminen tai muu vastaava seikka aiheuttavat normaaliin tilanteeseen verrattuna korostuneen negatiivisen vaikutuksen ja uhkatekijän rikoksen kohteessa pelotevaikutuksen. Tapahtuneista rikoksista vaietaan suuristakin oikeudenloukkauksesta huolimatta.

Vakiintunutta tietoa rikollisten yhteenliittymien toiminnassa on myös se, ettei yhteenliittymään kuuluva tai sen toimintaan osallistuva ja myötäilevä henkilö lähtökohtaisesti suorita rikollista toimintaa ilman tällaisen yhteenliittymän jonkinlaisesta hyväksyntästä. Hyväksyntä voi olla ja onkin usein sanatonta ja hiljaista rikollisryhmään kuuluvia kirjoittamattomia sääntöjä noudattaen. Ilman hyväksyntää tehdyillä toimilla esimerkiksi jengin "reviirillä" on puolestaan usein negatiiviset vaikutukset. Edellä mainittujen seikkojen näyttäminen - huomioiden esimerkiksi nykyteknologian lisääntyvät mahdollisuudet anonyymiin viestintään ja viestinnän yksityisyyteen liittyvät vaatimukset - aiheuttavat puolestaan kohtuuttomia näyttövaatimuksia esitutkintaviranomaisille.

Sisä-Suomen poliisilaitoksen kanta lähtökohtainen kanta on se, että osallistumalla tai kuulumalla rikollisverkostoon tai osallistumalla sen toimintaan jollain tavoin rikollista toimintaa tukien, hyväksyen tai sitä myötäillen, henkilö kantaisi itse riskin siitä, että vain hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa hänen suorittamansa rikos voitaisiin tulkita yksin tai yksilönä tehdyksi. Jo pienikin objektiiviseen näyttöön perustuva viite siihen, että tavalla tai toisella rikoksen tehneellä henkilöllä

on yhteys johonkin rikollisverkostoon, tulisi olla koventamisperusteen mahdollinen soveltamistilanne. Vastaväitteen esittäessään rikoksesta epäillylle tulisi asettaa vastatodisteluelvelvoite väitteensä todentamiseksi.

Mainitulla tulkinnalla olisi Sisä-Suomen poliisilaitoksen käsityksen mukaan myös yleisestävä vaikutus - yksilöt harkitsisivat huolellisemmin rikollisverkostoon liittymisen haittavaikutuksia ennen sellaisen toimintaan osallistumista samoin kuin sellaisesta irtautumista mahdollisimman nopeasti. Poliisin havaintojen mukaan katujengiläiset ja nuoret tekevät nimittäin rikoksia muun ohessa saadakseen rikosmyönteiseltä yhteisöltään hyväksyntää ja mainetta jopa niin, että varsinainen rikos on usein vain tapa hakea itselleen sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja hyväksyntää. Usein tehty rikos ja esimerkiksi sen aiheuttama taloudellinen hyöty ei ole välttämättä merkityksellisin asia, vaan sillä saavutettu välillinen seuraus ja hyöty oman statuksen kannalta. Samalla tämä kuitenkin merkitsee sitä, että tekijä suhtautuu yhteiskunnan sääntöihin ja muiden kansalaisten perusoikeuksien toteutumiseen täysin välinpitämättömästi. Yhteiskunnan viesti tulisi siis Sisä-Suomen poliisilaitoksen näkemyksen mukaan olla kaikkineen korostuneen kielteinen rikollisverkostojen toimintaan myönteisesti suhtautuvien yksilöiden kannalta.

Ajallisen keston edellytyksestä:

Esitysluonnoksen rikollisverkoston ajallista kestoja koskevien perustelujen osalta Sisä-Suomen poliisilaitos ehdottaa edelleen tarkennettavaksi sitä, mitä tarkoitetaan "satunnaisesti" rikoksen välitöntä tekemistä varten muodoste-tuilla ryhmillä (s. 41). Esitysluonnoksen maininta on tältä osin omiaan aiheuttamaan tulkintaongelmia uusien tosiasiallisten sekä kehittyvien katujengien ja muiden rikollisryhmien määrittelyssä.

Edelleen esitysluonnokseen olisi Sisä-Suomen poliisilaitoksen näkemyksen mukaan perusteltua lisätä maininta siitä, että mikäli tarkasteltava yhteenliittymä on selvityksen perusteella toisessa maassa tai maissa toimiva jo toimiva ja/ tai Suomessa toimiva rikollisverkosto on jo tällaisen olevan rikollisverkoston ala- tai kannattajaosasto / -ryhmä, on lähtökohtaisesti tällaista yhteenliittymää tulkittava (heti) rikollisverkostoksi myös Suomessa. Lainsäätäjän tarkoituksena ei liene asettaa edellytykseksi sitä, että kansainvälisen tai toisessa maassa toimivan rikollisverkoston jäsenen suorittaessa rikoksia Suomessa tai tällaisen verkoston levittäytyessä Suomeen, toiminnan rikollinen tarkoitus ja muut ajallisen keston edellytykset tulisi olla näytetty myös Suomessa toimimisen aikana.

Sisä-Suomen poliisilaitos katsoo, ettei rikolliseen toimintaan käytetylle ajalliselle kestolle verkoston määrittämisen arvioinnin kannalta tulisi ylipäättään antaa erityistä merkitystä. Jengirikollisuusilmiön moninaisuudesta ja vaihtelevuudesta johtuen, ajallisen ulottuvuuden arviointi ja sen määrittäminen ei ole samaa kuin ennen. Esimerkiksi tiedonsiirto ja tuhansien ihmisten tavoittaminen tapahtuu sähköisessä maailmassa sekunneissa. Näin myös rikoksella tavoiteltu suora tai välillinen hyöty yksittäisen jengirikoksen osalta saavutetaan välittömästi, eikä esimerkiksi viikkojen tai kuukausien rikollisvaikuttamisen jälkeen. Sisä-Suomen poliisilaitoksen näkemyksen mukaan ajalliselta ulottuvuudelta vaadittavien edellytysten sijaan keskeiselle sijalle tulisi asettaa se, että mikäli rikos on tehty esimerkiksi katujengin hyväksi tai katujengin huomiota tai hyväksyntää hakien, tekoa tulisi arvioida rikollisverkostossa tehdyksi koventamisperusteen tarkoittamalla tavalla

Verkoston toiminnan ja tarkoituksen merkityksestä:

Sisä-Suomen poliisilaitos katsoo, että verkoston toiminnan ja tarkoituksen osalta käytetty viittaus vanhemman lain esitöistä (HE 263/2014 vp) ilmenevään määritelmään on pidettävä osin ongelmallisena ja se edellyttäisi yksityiskohtaisempia tarkennuksia. Viitatun esityön perusteella rikosten tekemisen osoittaminen kuuluvaksi verkoston toimintaan edellyttää selvitystä aiemman rikollisuuden osoittamisesta sen toiminnassa. Viittaus voi olla relevantti tulevaisuudessa ja mahdollisesti pidemmän ajan kuluessa, mutta kuinka asiaa tulkitaan lain voimaantulon hetkellä?

Ilman yksityiskohtaisempaa selvennystä mainittu viittaus on omiaan johtamaan tulkintaa siten, että lainsäädäntöuudistuksen jälkeen edellytetään tietty määräaika nimenomaisesta rikollisesta toiminnasta tietyssä rikollisverkostossa. Tämä ei vastaa tosiasiallista tilaa, sillä ensinnäkin esitöistäkin ilmenevällä tavalla jo nyt on viitteitä siitä, että Suomessa on olemassa rikollisverkostoiksi määriteltäviä yhteenliittymiä. Toiseksi - edellä rikollisryhmän ajallista kestoa käsiteltäessä todettuun viitaten - tulkintaongelmia voi aiheutua toisista maista levittäytyneiden rikollisverkostojen tilanteet. Sisä-Suomen poliisilaitos katsookin perustelluksi, että hallituksen esitystä olisi syytä selvittää esimerkiksi niin, että riittävää on se, jos jokin lainsäätäjän edellytykset täyttävä rikollisverkostoksi määritelty ryhmä on jo aiemmin ennen lakiuudistusta toiminut lainsäätäjän tarkoittamalla rikollista toimintaa harjoittavalla tavalla.

Edelleen Sisä-Suomen poliisilaitos ehdottaa ehdotusluonnoksen täydentämistä siten, että vaikkei eri yksilöiden aiempi rikollisuus, rikosmyönteinen asenne tai ajallisesti hyvin lyhyt verkoston toiminta-aika yksin riittäisikään määrittelemään jonkin yhteenliittymän toimintaan kuuluvan olennaisesti rikosten tekeminen, rikollisverkoston tarkoitusedellytys voisi rikollisen toiminnan jatkuessa täyttyä hyvinkin nopeasti, jopa muutamassa päivässä. Poliisin näkökulmasta on selvää, että jos esimerkiksi samankaltaiseen rikollisuuteen aiemmin useasti syyllistyneet yksilöt ryhtyvät suorittamaan myöhemmin samankaltaisia rikoksia isommalla porukalla yhdessä, on nimenomaan kysymys rikollisverkostosta ja sen voiman hyödyntämisestä lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla. Rikollisverkoston tehokkuutta hyväksikäyttävien rikollisten ei ole hyväksyttävää saada hyötyä siitä, että esitöissä rikollisverkoston muodolliset edellytykset kuvaillaan liian tiukoiksi yksilöiden aiemman rikollisuuden huomioimisen kannalta.

Esitysluonnoksesta ilmenee, että - samoin kuin järjestäytyneen rikollisryhmän osalta - rikoksen katsominen osaksi verkoston toimintaa edellyttää, että rikos on katsottava verkoston hyväksymäksi, tehdyksi verkoston puolesta, hyväksi tai nimissä ja, että rikos on verkoston toimintakokonaisuuden mukainen. Viitaten aiemmin järjestäytyntä rikollisryhmää koskeviin kohtuuttomina pidettäviin näyttöedellytyksiin sekä katujengeille tyypillisiin erityispiirteiden vaihteluihin, esitysluonnoksessa mainitut edellytykset ovat näytön hankkimisen näkökulmasta Sisä-Suomen poliisilaitoksen näkemyksen mukaan edelleen tältä osin aivan liian korkeat ja johtavat helposti järjestäytyneiden rikollisryhmien tapaan tehottomaan ja jopa käyttökelvottomaan lainsäädäntöön.

Näytölliset haasteet ovat todennäköisiä muun muassa siitä syystä, ettei katujengeillä - toisin kuin esimerkiksi yleisessä tiedossa olevilla tunnuksellisilla järjestäytyneillä rikollisryhmillä - ole pääsääntöisesti organisoitua, selvää ja pysyvää jäsenistöä, selkeitä johtosuhteita tai selviä kirjattuja sääntöjä. Viestintä rikollisverkostoissa on usein hiljaista, sanatonta ja kirjoittamatonta. Se hoidetaan usein peiteltyjä termejä, välikäsiä ja vahvasti salattuja verkkoja käyttäen. Myös jengirikollisuuteen usein läheisesti liittyvä kansainvälisyys, eri kulttuureihin liittyvien ominaispiirteiden - kuten perhe- ja sukukeskeys ja se, ettei viranomaisiin luoteta - aiheuttavat myös suuria haasteita jengirikosasioita selvitetessä.

Epäselviä tulkintatilanteita voi myös aiheutua tapauksissa, joissa rikoksella on selvä yhteys rikollisverkostoon, mutta joissa kyse onkin aiemmin vakiintuneesta rikoslajista poikkeavasta uudesta rikoslajista. Sisä-Suomen poliisilaitos ehdottaakin, että edellytyksiä lievennettäisiin ainakin niin, että rikoksen katsomiseksi osaksi verkoston toimintaa ei edellytetä näyttöä verkoston hyväksymisestä vaan riittävänä on pidettävä sitä, että se voidaan katsoa tehdyksi verkoston puolesta, hyväksi, nimissä tai joka tapauksessa sen toimintaan jollakin tavoin läheisesti, mutta selvästi liittyvänä.

Kaikkineen Sisä-Suomen poliisilaitos toteaa olevan vaikea tunnistaa oikeudellisesti hyväksyttäviä perusteita sille, miksi jollekin rikollisverkostoksi määritellylle verkostolle pitäisi voida määritellä jokin erityisempi toimintakokonaisuus esimerkiksi sen suhteen, millaisiin rikoksiin mainitussa ryhmän toiminnassa on syyllistytty. Mikäli jokin taho tai ryhmä toimii selvästi ja tarkoituksella yhteiskunnan asettamien normien ja erityisesti rikoslainsäädännön vastaisesti ja edelleen joku yksilö osallistuu tarkoituksella tällaisen ryhmän rikolliseen toimintaan, tulisi koventamisperusteen koskea lähtökohtaisesti kaikkea mainitussa ryhmässä tapahtuvia rikoksia sekä niiden tekemiseen osallistuneita henkilöitä rubrisoinnista riippumatta. Rikollisverkosto tai sen toimintaan liittyvä tai osallistuva ei voi saada hyötyä esimerkiksi siitä, että rikollinen verkosto päättää laajentaa rikollista toimintaansa aiemmasta poikkeavaan rikoslajiin. Riittävänä on pidettävä sitä, että on tapahtunut rikos ja, että sillä tai siihen liittyvillä olosuhteilla on katsottava olevan jokin selvitetty yhteys rikollisverkoston toimintaan.

Määritelmän sitominen yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin:

Sisä-Suomen poliisilaitoksen puolesta todetaan, että määritelmäsäännöksen edellytys siitä, että kysymykseen tulisi käytännössä lähinnä sellaiset rikokset, joita voidaan tehdä yleisillä paikoilla ja joista aiheutuu tällaista vaaraa, on sinänsä laajuudessaan kannatettava. Sisä-Suomen poliisilaitos katsoo kuitenkin perustelluksi, että tyypillisiin rikoksiin (s.41) lisättäisiin selvennykseksi myös ainakin vapautteen kohdistuvat rikokset. Lisäksi Sisä-Suomen poliisilaitos katsoo perustelluksi lisätä selvyyden vuoksi sen, että koventamisperusteen soveltaminen on riippumaton rikoksen tapahtumapaikasta, eikä siis edellytä rikoksen tapahtumista yleisellä paikalla.

Yhteenveto, rikollisverkoston määritelmäsäännös

Kaikkineen Sisä-Suomen poliisilaitos katsoo, että esitysluonnos on varsin kattava ja hyvä. Rikollisverkoston määrittelemisen vertaamalla sitä edellä kuvatulla tavalla järjestäytyneeseen rikollisryhmään, on kuitenkin omiaan aiheuttamaan tulkintahaasteita ja ohjaamaan tulevaa soveltamiskäytäntöä tilanteeseen, mikä ei vastaa ilmeistä lainsäätäjän tosiasiallista tarkoitusta ja -ainakaan poliisin näkökulmasta - riittävän tehokasta lainsäädäntöä jengirikollisuutta vastaan.

Uuden lain esitöitä ja siitä ilmeneviä lainsäätäjän tarkoittamia edellytyksiä olisi siten Sisä-Suomen poliisilaitoksen näkemykseen mukaan syytä edelleen tarkentaa niin, että kaikki rikollisverkoston edellytykset ilmenisivät siitä mahdollisimman selvästi. Toisaalta uusien rikollisuuden ilmiöiden ja niihin liittyvien erityispiirteiden johdosta Sisä-Suomen poliisilaitos katsoo, että uuden lain lainsäätäjän tarkoitusta ilmentävät esityöt tulee olla samalla riittävän dynaamisia uuden jengirikollisuuden ja erilaisten muiden rikollisverkostojen toimintatapoja ja -luonnetta vastaavasti.

Erytisesti esitysluonnoksesta ilmenevät rikollisverkoston yhteenliittymän, jäsenistön, ajallisen ulottuvuuden sekä toimintakokonaisuuden määrittelemisen ovat Sisä-Suomen poliisilaitoksen näkemyksen mukaan liian yksityiskohtaisia, sitovia ja osin todelliseen jengirikosilmiön moninaisuuteen vaikeasti sovitettavia. Ne edellyttävät tarkentamista ja suunniteltujen vaatimusten lieventämistä.

Sisä-Suomen poliisilaitoksen ehdottamien muutosten ja tarkennusten tarkoitus on se, että uuden lain voimaan tullessa oikeudenhoidon viranomaisilla olisi käytössään mahdollisimman toimiva, selvästi tulkittava ja ennen kaikkea riittävän tehokas lainsäädäntö tosiasiallisten tilanteiden tulkintaan ja päätöksentekoon. Ne lisäsivät osaltaan oikeusvarmuutta ja kansalaisten oikeusturvan toteutumista mahdollisimman hyvin.

Henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tekeminen erityisen nöyryyttävällä tavalla

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Yleistä

Sisä-Suomen poliisilaitos toteaa yleisesti, että suunniteltu uudistus nöyryyttämistoimien huomioimiseksi koventamisperusteena rikosten tekemisen yhteydessä on ehdottoman kannatettava ja hyvä. Se ilmentää keskeisellä ja korostuneella tavalla yhteiskunnan moittivaa suhtautumista eteenkin nuorten tekemien rikosten yhteydessä todettuun uudehkoon erittäin haitalliseen ilmiöön. Lisäksi uudistuksella on mitä ilmeisimmin positiivisia vaikutuksia siihen, että myös muiden rikostapausten - esimerkiksi perhe- ja parisuhdeväkivalta- ja rikollisryhmien sisäiset rikokset - yhteydessä säännöllisesti tapahtuvaan nöyryyttävään menettelyyn voidaan puuttua tehokkaammalla tavalla rangaistuksen koventamisseuraamuksin.

Koventamisperusteen sitominen tiettyihin rikoslajeihin ja erityiseen nöyryyttävyteen:

Esitysluonnoksessa rikostekoon liittyvien nöyryytystekojen huomioiminen koventamisperusteena on haluttu rajoittaa koskemaan (tosiasiassa vain) henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvia rikoksia. Sisä-Suomen poliisilaitos toteaa olevan totta, että valtaosa nöyryyttämisteoista tapahtuu näiden rikoslajien yhteydessä.

Esitysluonnoksesta on sinänsä pääteltävissä lainsäätäjän tarkoitus laveasta tulkinnasta niin, että koventamisperusteen soveltaminen olisi mahdollista, mikäli rikosteossa on kysymys jollain tavoin mainittujen rikoslajien oikeussuojafunkioita loukkaavista toimista. Sisä-Suomen poliisilaitoksen kiinnittää huomiota kuitenkin siihen, että mikäli rikostekoon liittyvä nöyryyttämistoimi olisi huomioitavissa rikoslajineutraalisti, olisi tapauskohtaisesti ilmenevät nöyryyttämistoimet huomioitavissa selvemmin mahdollisimman monenlaiseen rikostapaukseen, olipa päärikoksen rubrisointi mikä tahansa. Näin asiasta säätäen nöyryyttämistoimen koventamisperusteen soveltamistilanteissa voitaisiin paremmin keskittyä nimenomaan itse nöyryyttämistekoon, arvioida sen laatua ja vaikutusta kulloinkin kyseessä olevaan tapaukseen sen sijaan, että oikeudellinen pohdinta painottuisi liaksi muodollisten koventamisperusteiden edellytysten pohdintaan.

Sisä-Suomen poliisilaitos kiinnittää huomiota myös siihen, että nöyryyttäviä piirteitä sisältävät rikosteot kohdistuvat usein ja pääsääntöisesti alisteisessa tai pelkäävässä asemassa oleviin henkilöihin. Heidän halu, kyky sekä tosiasiallinen mahdollisuus kertoa tapahtumista ja vaatia niistä rangaistusta ovat hyvin rajoittuneita. Henkilöiden tahdonmuodostus ei pääsääntöisesti perustu tosiasialliseen vapaaehtoisuuteen, vaan käytännön pakkoon uusien alistavien tilanteiden sekä heihin tai heidän lähipiiriinsä kohdistuvien uhkien ja uusien rikosten välttämiseen.

Esitysluonnoksessa määritelty edellytys nöyryyttämiselementin erityisyydestä onkin Sisä-Suomen poliisilaitoksen näkemyksen mukaan ristiriidassa edellä mainitun kanssa. Esitysluonnoksen mukaan nimittäin on niin, että mikäli erityisyysedellytys ei täyty, nöyryytystekoa tulisi tulkita lähtökohtaisesti kunnianloukkauksena. Koska taas kunnianloukkauksena –samoin kuin sen törkeän tekemuoto ovat asianomistajarikoksia, varsin todennäköinen lopputulos useissa nöyryyttämiselementtejä sisältävässä teossa on se, että tosiasiassa nöyryyttämisteko jää tutkimatta ja rankaisematta syyteoikeuden puuttumisesta johtuen.

Sisä-Suomen poliisilaitos katsoo, että viranomaisilla tulisi olla erityisen tehokkaat ja tekijöihin korostuneen preventiivisesti vaikuttavat työvälineet suojatakseen nimenomaan heikossa ja alisteisessa asemassa olevia rikosten kohteena olevia henkilöitä. Vaikka epäselvässä tilanteessa kunnianloukkauksena syyteoikeusedellytykset eivät siis täytyisi, viranomaisten tulisi voida osoittaa koventamisperusteen soveltamisella menettelyn korostunutta moitittavuutta. Se ei saisi jäädä yksin tuomioistuimessa tapahtuvan rikoslain 6 luvun 4 §:n mukaisen rangaistuksen mittaamisvaikutuksen varaan. Tunnetusti oikeuskäytäntö vaihtelee tältä osin paljon ja tosiasiallinen rangaistusten ankaroittamisvaikutus on marginaalista.

Sisä-Suomen poliisilaitos ehdottaakin, että rikoksen tekemisen yhteydessä tapahtuvalta nöyryytysteolta ei edellytettäisi erityistä vakavuutta, vaan arviointi voitaisiin tehdä lausuntoluonnoksessa mainittujen muiden tapauskohtaisten arviointikriteereiden perusteella.

Kuvaaminen:

Rikosteon kuvaamisen lisääminen nöyryyttävien menettelytapojen joukkoon on ehdottoman kannatettavaa. Esitysluonnoksen tapa kuvata erilaisin esimerkein (s. 42-43) erityisen tekotavan täyttymistilanteita on erittäin hyviä. Se edistää uuden säännöksen soveltamiskäytäntöjen yhtenäisyyttä ja selvyttä.

Sisä-Suomen poliisilaitos kuitenkin toteaa poliisin esitutkinnoissa sekä oikeuskäsittelyjen yhteydessä ilmenneisiin kannanottoihin perustuen, että rikosten uhrin kokevat erityisen loukkaavaksi sekä epävarmuutta ja ahdistusta tuottavaksi nimenomaan sen, että menettely on ylipäättään kuvattu. Uhrien vahingolliseen kokemukseen liittyy kuvaamistoimen lisäksi erityisesti se, ettei nykyisten digitaalisten tallennuslaitteiden ja -muotojen moninaisuudesta johtuen ei voida koskaan päästä täydelliseen varmuuteen siitä, onko mainittu kuvamateriaali vielä jossakin ja siten vaarassa levitä vai ei. Sisä-Suomen poliisilaitos ehdottaakin, että erityisen nöyryyttävyyden kriteerin täyttäisi aina ja yksin se, että menettely on kuvattu. On itsestään selvää, että mikäli kuvamateriaalia on myös levitetty - tapahtuipa se heti pääteon jälkeen tai vasta vuosien päästä - arvioidaan menettely erillisenä rikosoikeudellisena menettelynä joka tapauksessa.

Alaikäisen käyttäminen rikoksen tekemiseen

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Sisä-Suomen poliisilaitos toteaa, että alaikäisten käyttämisen kriminalisointi rikoksen tekemiseksi on ehdottoman kannatettava. Se mahdollistaa osaltaan paremmat keinot puuttua jengirikollisuusongelmaan. Samalla se ilmentää yleisen ja ehdottoman kielteisen yhteiskunnallisen viestin erityisesti nuoris- ja jengirikollisuudessa tyypilliselle erittäin vahingolliselle rikollisverkostojen menettelytavalle. Rangaistussäännöksen keskeiselle suojelutarkoitukselle - lapsien kehityksen, kasvun ja edun turvaamiselle tulee olla riittävän tehokkaat keinot tilanteissa, joissa lapsia käytetään hyväksi rikollisessa toiminnassa.

Ehdotetun säännöksen tarkoituksesta ja sisällöstä johtuen on selvää, että sen soveltaminen edellyttäisi aina päärikoksen tai sen rangaistava yrityksen tekemistä ja, että kokonaismenettelystä tuomittaan yksi yhteinen rangaistus rikoslain 7 luvun säännöksiä soveltaen. Lausuntoluonnoksen mukaan (s.46) yleensä päärikoksen enimmäisrangaistusta ei kuitenkaan olisi syytä ylittää, vaikkakin yksittäistapauksissa teon muut olosuhteet, kuten lapsen käyttämisestä aiheutunut vahinko tai vaara, voisivat puoltaa päärikoksen enimmäisrangaistusta ankarammankin rangaistuksen määräämistä.

Edelleen ehdotuksen mukaan säännös koskisi vain alle 15-vuotiaiden käyttämistä rikosten tekemiseen.

Sisä-Suomen poliisilaitos katsoo olevan notorisesti selvää, että olipa kyse minkälaisesta rikosoikeudellisesta menettelystä ja sen teetättämisestä alaikäisellä tahansa ja olkoonpa menettelyssä käytetyn lapsen ikä mikä tahan-sa, kysymys on aina hyvin vahingollisesta ja vaarallisesta toiminnasta lapsen kehityksen ja ylipäättään edun kannalta. Vahingolliset vaikutukset ovat hyvin yksilökohtaisia ja niiden seuraukset ilmenevät tutkitusti usein vasta vuosien tai jopa vuosikymmenien päästä aikuisiässä.

Suomea sitovat lausuntoluonnoksessakin viitatu kansainväliset sopimukset velvoittavat korostuneesti huolehtimaan ja suojelemaan kaikkia lapsia ja heidän etujaan. Sisä-Suomen poliisilaitos katsookin, että huolimatta uuden säädöksen tarkoituksesta puuttua nimenomaan jengirikollisuudessa ilmenneeseen piirteeseen käyttää hyväksi alle rangaistusvastuukäräjän olevia henkilöitä, mitään erityistä perustetta ei ole sille, etteikö rangaistussäännöstä voisi laajentaa koskemaan kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia. Teon moitittavuusarviointi voisi ja toki tulisivatkin olla ankarampaa mitä nuoremmasta lapsesta on kysymys, mutta yhteiskunnan viesti lapsien käyttämisessä rikollisen toiminnan tekemiseen pitäisi olla ylipäättään yksiselitteisen moitittavaa ja selvää sekä aina rangaistavaa.

Edelleen Sisä-Suomen poliisilaitos katsoo ongelmalliseksi esitysluonnoksesta ilmenevän lähtökohdan siitä, että rikos, jonka tekijä lapsella välillisesti teetättää, olisi rangaistuksen mittaamisen ja sen muodon kannalta yleensä ratkaiseva. Sisä-Suomen poliisilaitos katsoo, että uuden rangaistussäännöksen soveltaminen rangaistuksen mittaamisen näkökulmasta tulisi olla lähtökohtaisesti mahdollista aina ja ilman erityisempää vertailua lapsella teetettyyn rikokseen ja sen moitittavuuteen, koska lapsen käyttäminen rikosten tekemiseen on notorisesti aina hyvin vaarallista ja vahingollista lapsen kehitykselle. Vaikka siis lapsella teetetystä yksittäisessä rikoksessa olisi kysymys esimerkiksi oikeuskäytännön mukaan sakkorangaistuksella sovitetta-vasta teosta (esim. näpistys), tulisi Sisä-Suomen poliisilaitoksen näkemykseen mukaan olla aina ja ilman erityisempää lapselle aiheutunutta tapauskohtaista vaara- ja vahinkoarviota suorittamatta mahdollista se, että tekoon syyllistyneelle tuomitaan vankeusrangaistus uuden säädöksen tunnusmerkistön täyttävästä toiminnasta.

Lopuksi Sisä-Suomen poliisilaitos toteaa kantanaan, että edellä useassa kohtaan todettuun ja esitysluonnoksesta ilmenevään uuden säädöksen suojafunktion tärkeyteen ja keskeisyyteen - lapsen etuun - viitaten, menettelystä määriteltävää rangaistusasteikkoa olisi perusteltua korottaa selvästi. Yleisesti tiedetty oikeuskäytännöllä vakiintunut piirre nimittäin on, ettei se juuri koskaan tuomitse rangaistusasteikon yläpään mahdollistamia rangaistuksia. Tämä puolestaan merkitsee erityisesti törkeiden päärikosten alaikäisillä teetättämistilanteissa sitä, että uuden rangaistussäännöksen rangaistusvaikutus jää rikoslain 7 luvun yhteisen rangaistuksen laskemissäännön (1/3) johdosta vaille tosiasiallista ja ennalta estävää sanktiovaikutusta.

Mikäli enimmäisrangaistukseksi asetetaan ehdotetulla tavalla enintään kaksi vuotta, on selvänä riskinä se, että uuden säädöksen perusteella tuomittavan rangaistuksen vaikutus kokonaisrangaistukseen on häviävän pieni ja lähes mitätön. Uusi säännös ei siten muodosta riittävää sanktiouhkaa tällaiseen toimintaan ryhtymistä harkitsevalle tai sellaiseen ryhtyneelle täysi-ikäiselle, päinvastoin. Tekijänäkökulmasta rikollisessa toiminnassa alaikäisten hyödyntämiselle on uudesta sanktiosäännöksestä huolimatta nähtävissä edelleen selvästi suuremmat hyödyt kuin siitä mahdollisesti aiheutuvat seuraukset ja haitat, jollei sen rangaistusasteikkoa ankaroiteta ainakin yläpäästä selvästi.

Lopuksi Sisä-Suomen poliisilaitos kiinnittää huomiota siihen, ettei suunnitellulla lakimuutoksella ole vaikutusta alle 15-vuotiaiden täysin itse suorittamaan rikollisuuteen. Tosiasiassa alle 15-vuotiaat tuntevat usein rikosoikeudellisen vastuun ikärajan varsin hyvin ja osaavat myös itsenäisesti hyödyntää sitä rikollisessa toiminnassa ilman aikuisten käskemistä tai yllyttämistä rikollisiin tekoihin.

Esitysluonnoksen sanktiosäännös on siten hyvä lisä jengirikollisuuteen puuttumiseksi, mutta tosiasiallista tarvetta olisi myös pohtia parempia keinoja alle 15-vuotiaiden tekemien rikosten tehokkaammaksi torjumiseksi. Sellaisia voisivat olla esimerkiksi sosiaalityöntekijöille annettavat laajemmat valtuudet torjua ja katkaista rikoskierre esimerkiksi lapsen vapauden laajemmalla rajoittamismahdollisuudella. Edelleen pohdittavaksi tulisi asettaa se, olisiko rangaistusvastuun ikärajaa syytä alentaa tai esimerkiksi Kreikan tapaan laajentaa rikosoikeudellista vastuuta rikoksia tekevien lasten vanhempiin ja huoltajiin valvontavastuun laiminlyönnin johdosta.

Muut huomiot

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Vaikutukset

Sisä-Suomen poliisilaitos yhtyy esitysluonnoksessa todettuun käsitykseen siitä, että koventamisperusteiden edellytysten selvittämiseen liittyvän työmäärän lisääntymisvaikutusta on vaikea arvioida. Se on tapauskohtaista. Viitaten kuitenkin muun ohessa järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja sen näyttöedellytysten selvittämiseen vaadittavaan työmäärään, Sisä-Suomen poliisilaitoksen arvion mukaan esitysluonnoksessa arvioitu jengirikollisuutta koskevan uudistuksen vaikutukset työmäärän lisääntymisen osalta on arvioitu varsin alhaisiksi. Jengirikollisuudessa on kysymys uudehkosta ilmiöstä Suomessa, joka ei valitettavasti olemassa olevan tiedon perusteella ole vähenemässä, päinvastoin. Uuden lainsäädännön soveltaminen ja huomioiminen poliisin työssä lisää työmäärää erityisesti rikostutkinnassa, jossa jo olemassa oleva tilanne on varsin haasteellinen.

Edellä mainittuun viitaten Sisä-Suomen poliisilaitos lausuu kantanaan, että todennäköisesti esitysluonnoksessa suunniteltujen muutosten vaikutus poliisiin - kuten myös syyttäjien ja tuomioistuinten - työmäärään ovat selvästi suurempi kuin mitä esitysluonnoksessa on arvioitu.

Koska tarkkaa arviota on vaikea antaa, Sisä-Suomen poliisilaitos suosittaa vähintäänkin uudistusten tarkkaa jälkikäteis-seurantaa poliisin työmäärän lisääntymisen vaikutuksista sekä varautumista poliisin resurssien lisäämiseen riittävällä tavalla.

Sisä-Suomen poliisilaitos kiinnittää huomiota myös esitysluonnoksen vankeusrangaistusten pituuden vaikutusarviolaskelmaan alaikäisten käyttämisessä rikosten tekemisessä. Esitysluonnoksen vaikutusarviointilaskelman perusteena (s. 27-28) on viitattu toisaalta - ja aivan oikein - rikoslain 7 luvun säännöksiin ja sen keskimääräiseen noin 30 %:n vankeusrangaistuksen pidentämisvaikutukseen. Kuitenkin erillisten rikosnimikkeiden osalta (s.27) arviolaskelma on perustettu näistä nimikkeistä keskimäärin tuomittaviin vankeusrangaistuksiin ja edelleen niiden 30 %n pituusvaikutukseen. Laskelma on Sisä-Suomen poliisilaitoksen käsityksen mukaan ainakin osin puutteellinen, sillä oikeuskäytännön "päärikoksen" rangaistuksen lisävaikutus on eri asia kuin uuden rangaistussäännöksen lisävaikutus rikoskokonaisuudessa.

Koska esitysluonnoksen alaikäisten käyttämisessä rikosten tekemiseen on kysymys lähtökohtaisesti uudesta erillisestä rangaistussäännöksestä, tulisi vaikutusarviointilaskelma perustua Sisä-Suomen poliisilaitoksen käsityksen mukaan paremminkin uuden nimikkeen ja sen oletetun rangaistus seuraamuksen noin 30 %:n vankeusrangaistuksen lisävaikutukseen. Tällöinkin laskelma perustuu siihen, että välillisesti teetetty teko muodostaa rikoskoko-naisuuden päärikoksen ja uuden rangaistussäännöksen mukainen menette-ly "oheisrikoksen", mutta se vastaisi paremmin todennäköistä todellisuutta. Sisä-Suomen poliisilaitos arvioi, että kaikkineen uuden rangaistussäännösten rikkomisesta aiheutuva vankeusrangaistusten pituusvaikutus tulee todennäköisesti olemaan selvästi alempi kuin arviointilaskelmassa on arvioitu.

Porvali Mikko

Sisä-Suomen poliisilaitos - Apulaispoliisipäällikkö Antero Rytkölä /
rikostarkastaja Antti Stenvall / operatiivinen lakimies Mikko Porvali